

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

ГУДЗЬ ЮРІЙ ФЕДОРОВИЧ

УДК: 334.012.64.664

**ПІДПРИЄМНИЦЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА
ЕФЕКТИВНІСТЬ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ
ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВOSTІ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті харчових технологій
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (м. Київ)

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Говорушко Тамара Андріївна,
Національний університет харчових технологій
Міністерства освіти і науки, молоді та спорту
України, завідувач кафедри фінансів.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Збарський Василь Кузьмич,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України Кабінету
Міністрів України, завідувач кафедри аграрної
економіки ім. І.Н. Романенка;

кандидат економічних наук, доцент
Ткаченко Тетяна Петрівна,
Національний технічний університет України
«КПІ» Міністерства освіти і науки, молоді та
спорту України, заступник завідувача кафедри
економіки і підприємництва.

Захист відбудеться 22 вересня 2011 р. о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.058.01 в Національному університеті харчових технологій за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68, ауд. А-311.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету харчових технологій за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 68.

Автореферат розісланий 15 липня 2011 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к.е.н., доцент

В. М. Марченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із ключових елементів ринкових перетворень виступає мале підприємництво. Воно, як джерело прогресивних економічних змін, набуває особливої актуальності у період погіршення кон'юнктури ділового економічного циклу.

Відомо, що малі підприємства сприяють розвиткові конкуренції, інтенсивно займаються науковими розробками, є запорукою демократизації економіки та суспільного життя, чинником підтримання соціальної справедливості в суспільстві, забезпечують структурну перебудову монополізованої економіки, розвиток обслуговуючих галузей, поповнюють ринок праці робочими місцями.

Утвердження і розвиток приватної власності, свободи підприємницької діяльності неможливі без малих підприємств. Зарубіжний досвід підтверджує ефективність господарської діяльності малих підприємств у економічних системах країн, де існує сприятливий вплив підприємницького середовища.

Варто зауважити, що теоретичним та практичним питанням впливу підприємницького середовища на ефективність господарської діяльності малих підприємств присвячені наукові праці А. Бутенка, З. Варналія, Л. Воротіної, Т. Говорушко, А. Заїнчковського, В. Збарського, Д. Крисанова, Т. Мостенської, В. Парсяка, С. Реверчука, П. Саблука, В. Сизоненка, Т. Ткаченко.

В Росії ці питання висвітлювали В. Афанасьєв, А. Блінов, В. Ічитовкін, П. Мягков, В. Рубе, В. Савченко. Західна економічна думка представлена дослідженнями П. Бернса, П. Друкера, Д. Сторей, Н. Сірополіса, П. Хейне, Г. Хоскінга, Й. Шумпетера та інших учених.

Не применшуючи науковий доробок відомих учених, звернемо увагу на такий вид економічної діяльності як харчова промисловість. Відомо, що у харчовій промисловості існують невичерпні можливості і, з огляду на зменшення чисельності населення та подрібнення сировинних зон, необхідність використання малих підприємств для розвитку усіх складових продовольчого комплексу: аграрного виробництва, переробної промисловості, інфраструктурних ланок зростає. Така комплексність забезпечуватиме досягнення економічного ефекту, продовольчої безпеки, соціальної стабільності і добробуту населення.

Сучасний стан і показники ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості Волинської області не дозволяють оцінювати їх позитивно. Кількість малих підприємств постійно зменшується, збитковість зростає, не виправдовуються надії і на їх фінансову підтримку з боку держави. Стрімкі зміни умов підприємницького середовища формують нові виклики і загрози для власників малих підприємств. Викладене вище вимагає пошуку шляхів удосконалення підприємницького середовища задля забезпечення його позитивного впливу на ефективність господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості.

Наявність невирішених наукових проблем, пов'язаних із необхідністю залучення потенціалу малого підприємництва до процесів економічного

зростання, недостатній рівень дослідження підприємницького середовища зумовлюють актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Теоретико-методологічні положення, методичні і практичні результати дослідження здійснено в межах наукових тем Національного університету харчових технологій: «Удосконалення системи менеджменту на підприємствах харчової промисловості», номер державної реєстрації 0108U0010781 (автором розроблено концепцію інтеграції малих підприємств харчової промисловості, зокрема, схему кластера малих підприємств харчової промисловості у Волинській області, а також запропоновано методи прийняття рішень в умовах невизначеності підприємницького середовища).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розробка науково-методичних засад і практичних рекомендацій, реалізація яких забезпечить удосконалення умов підприємницького середовища задля підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості. Досягнення поставленої мети обумовило необхідність розв'язання таких задач:

- розвинути теоретичні засади підприємницького середовища в ринкових умовах господарювання;
- розглянути та поглибити теорію ефективності господарської діяльності малих підприємств;
- розвинути методичні підходи до оцінки підприємницького середовища і його впливу на ефективність діяльності малих підприємств;
- оцінити стан підприємницького середовища для розвитку малих підприємств харчової промисловості у Волинській області;
- провести аналіз ефективності господарської діяльності малих підприємств у харчовій промисловості Волинської області;
- встановити рейтинг малих підприємств харчової промисловості за рівнем досягнутої економічної ефективності;
- виявити вплив загроз і викликів підприємницького середовища на ефективність господарської діяльності малих підприємств;
- запропонувати науково-практичні рекомендації щодо вибору альтернативи господарської діяльності залежно від стану підприємницького середовища;
- обґрунтувати шляхи розвитку партнерства малих підприємств харчової промисловості у сучасному підприємницькому середовищі;
- здійснити прогноз ефективності діяльності малих підприємств харчової промисловості Волині;

Об'єктом дослідження є підприємницьке середовище малих підприємств харчової промисловості та ефективність їх господарської діяльності.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та прикладних аспектів оцінювання підприємницького середовища та його впливу на ефективність господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості.

Методологія і методи дослідження. В основу методології дослідження і вирішення поставлених задач покладено метод системного підходу до підприємницького середовища і його впливу на ефективність господарської діяльності малих підприємств.

Теоретичною і методологічною основою дослідження є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених із питань підприємницького середовища і його вплив на ефективність господарської діяльності малих підприємств, закони України, укази Президента України, дані Державного комітету статистики України та Волинського обласного статистичного управління, регіональні програми розвитку Волинської області, річні звіти малих підприємств харчової промисловості регіону, матеріали конференцій та нарад, періодичні видання, інформаційні ресурси глобальної мережі Internet, власний досвід автора.

У роботі використовувались такі методи економічних досліджень: статистичних групувань (при дослідженні впливу ряду чинників на ефективність виробництва), порівняльного аналізу (для зіставлення фактичних показників з прогнозованими; даних звітних та попередніх років), графічний (для наочного зображення схем та певних явищ), кореляційно-регресійного (для визначення кількісної та якісної оцінки зв'язку між факторними і результативними ознаками досліджуваного об'єкта), економіко-статистичний (для виявлення тенденцій і закономірностей розвитку галузей харчової промисловості), абстрактно-логічний (теоретичні узагальнення та формування висновків та пропозицій), аналізу та синтезу та інші.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в комплексному обґрунтуванні теоретико-методичних та прикладних аспектів впливу підприємницького середовища на ефективність господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості у Волинській області, а саме:

вперше:

– теоретично обґрунтовано розмежування як двох самодостатніх категорій «господарське середовище» та «підприємницьке середовище». Запропоновано розглядати господарське середовище як організаційно-економічні умови для малого підприємства, що включають ступінь економічної свободи, конкурентів, постачальників і споживачів, між якими домінує ринковий тип економічних зв'язків, що дає можливість формування підприємницького капіталу та використання необхідних ресурсів, а підприємницьке середовище – як сукупність різноманітних факторів прямої і опосередкованої дії, що оточують всі суб'єкти підприємницької діяльності або знаходяться всередині цих суб'єктів, діючи на них і впливаючи на прибуток;

– запропоновано ввести в науковий обіг такі стани підприємницького середовища: ізоінертний, індукційний, інверсний, конвекційний, що надасть малим підприємствам право вибору альтернативи господарської діяльності залежно від умов, що їх оточують;

удосконалено:

– методичні підходи до оцінки підприємницького середовища. Сутність удосконалення полягає в оптимізації факторів підприємницького середовища

на основі використання математичних методів моделювання з метою гармонізації взаємовідносин між суб'єктами підприємницької діяльності;

- методичний підхід до оцінки ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості регіону з використанням інтегрального показника, що, на відміну від інших, враховує економічний розвиток галузей та підгалузей харчового виробництва та оцінювання необхідності підтримки малих підприємств і дозволяє індивідуально підійти до вирішення проблемних ситуацій на окремо взятому підприємстві;

- теоретичні та практичні засади розвитку партнерства малих підприємств харчової промисловості у сучасному підприємницькому середовищі, в контексті формування партнерських зв'язків на основі франчайзингу, лізингу, субпідряду, аутсорсингу, аутстафінгу, кластерної моделі, що враховують особливості діяльності конкретних малих підприємств;

набули подальшого розвитку:

- теорія господарської діяльності в контексті уточнення категорії «господарська діяльність», де запропоновано трактувати господарську діяльність як діяльність будь-яких наявних у країні суб'єктів господарювання з виробництва товарів, надання послуг, виконання робіт і торгівлі з метою одержання прибутку або з метою задоволення суспільних потреб;

- комплексна оцінка підприємницького середовища для розвитку малих підприємств, що включає детальний аналіз стану та особливостей розвитку в розрізі міст та районів області, взаємозв'язку основних складових: макросередовище, малі підприємства, державні інституції влади (органи підтримки та регулювання підприємництва), фінансово-кредитні установи;

- прикладний аспект визначення рейтингу малих підприємств харчової промисловості за рівнем досягнутої економічної ефективності шляхом визначення інтегрального показника ефективності функціонування для галузей та підгалузей харчового виробництва в умовах невизначеності підприємницького середовища;

- теоретично-прикладні підходи до виявлення впливу загроз і викликів підприємницького середовища малих підприємств на їх ефективність, на основі чого запропоновано методику визначення показників індикаторів можливості припинення господарської діяльності підприємств внаслідок впливу загроз і викликів підприємницького середовища з урахуванням особливостей фінансової і статистичної звітності, що дозволяє сформулювати набір показників для включення в діагностичні моделі;

- теоретико-методичний підхід до здійснення прогнозу ефективності малих підприємств харчової промисловості у Волинській області, що побудований на основі методів математичного моделювання економічних процесів. Такий підхід дає можливість запропонувати напрями підвищення ефективності малих підприємств, які комплексно охоплюють заходи державного, регіонального рівня та рівня підприємства.

Практичне значення отриманих результатів в обґрунтованні пропозицій щодо забезпечення ефективності господарської діяльності малих підприємств за рахунок посилення позитивного впливу підприємницького

середовища, які сприятимуть стабілізації і подальшому збільшенню обсягів виробництва конкурентоспроможної продукції для внутрішнього і зовнішнього ринків.

Для дослідження впливу підприємницького середовища на ефективність господарської діяльності суб'єктів малого підприємництва проведений науковий експеримент, реалізований в рамках міжнародного проекту ЄС «Покращення середовища для розвитку малого та середнього підприємництва в Україні». Наукові розробки автора використовуються в роботі Головного управління економіки Волинської обласної держадміністрації. Зокрема, це стосується методики визначення прогнозованих об'ємів виробництва продуктів харчування на малих підприємствах, основних підходів щодо вдосконалення взаємовідносин підприємницького середовища між учасниками діалогу «влада – бізнес», формування державної підтримки розвитку малих підприємств у Волинській області через розробку державних цільових програм (довідка № 0313/06 від 10.03.11 р.).

Окремі результати дослідження набули практичного застосування у роботі Волинського обласного центру зайнятості, що запровадив навчання безробітних по програмі "Підприємець-початківець" (довідка № 21/1 від 11.03.11 р.), Волинської торгово-промислової палати, фахівці якої використовують розроблені дисертантом економіко-математичні моделі підприємницького середовища в регіоні (довідка № 7/01 від 04.03.11 р.), Українського інноваційного банку в частині впровадження авторських програм кредитування малих підприємств (довідка № 615 від 09.03.11 р.), Інституту Європейської інтеграції, зокрема, авторської розробки міжнародних проектів щодо покращення підприємницького середовища в регіоні (довідка № 12/03 від 01.03.11 р.). Актом впровадження результатів НДР у Волинському регіональному фонді інвестицій і розвитку (№ 05/10 від 10.03.11 р.) підтверджено використання розробленої дисертантом інвестиційної програми. У виробничих умовах використано методику розрахунку ефективності господарської діяльності підприємства (акт впровадження результатів НДР на ПП «Калина», № 2/09 від 14.03.11 р.). Окремі теоретичні положення дисертації використовуються у навчальному процесі НУХТ при викладанні дисциплін «Малий бізнес», «Фінанси підприємств» (акт впровадження результатів НДР від 1.02.11 р.).

Особистий внесок здобувача. Результати наукового дослідження, які містяться в дисертаційній роботі і виносяться на захист, є самостійною роботою автора. Основні положення, які складають наукову новизну і мають практичне значення, отримані здобувачем особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, автором дисертаційної роботи використані лише ті ідеї та положення, що є результатом особистого наукового внеску в публікаціях.

Апробація результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження обговорювалися на Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми розвитку суспільства: історична спадщина, реалії та виклики 21 століття» (м. Луцьк, 15 квітня 2010 р.), 5-тій міжнародній практичній конференції «Настоящи изследвания» (м. Софія, Болгарія, 17 – 25

червня 2009 р.), 5-тій Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах», (м. Київ, 19 – 20 березня 2009 р.), засідання Координаційної ради з питань розвитку підприємництва в області (м. Луцьк, 4 вересня 2008 р.), форумі Волинської обласної адміністрації «Розвиток партнерства між владою і бізнесом» (м. Луцьк, 28.03.08 р.), IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стратегія розвитку України у глобальному середовищі» (м. Ялта, 17 – 19 листопада 2010 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі» (м. Тернопіль, 25 – 26 листопада 2010 р.), Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції «Економіка і управління в умовах глобалізації» (м. Донецьк, 1 – 7 грудня 2010 р.), 8-й Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених (м. Тернопіль, 24 – 25 лютого 2011 р.), третій науково-практичній конференції «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (м. Луцьк, 17 – 18 листопада 2010 р.), I Регіональній міжвузівській науково-практичній конференції «Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання» (м. Дубно, 17 грудня 2010 р.), 6-тій Міжнародній науково-практичній конференції [«Honors high School»] (Софія, 17 – 25 листопада 2010 р.), III Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні національні економічні моделі: проблеми та перспективи розвитку» (м. Сімферополь, 24.12.10 р.), VII Miedzynarodowej naukowii-praktycznej konferencji: Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci (Przemysl, 07 – 15 stycznia 2011 roku), науково-методичних семінарах і засіданнях кафедри фінансів НУХТ в 2008 – 2011 рр., IV Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми економіки 2010» (м. Київ, 10.12.10 р.).

Публікації. Основні положення й результати дисертаційної роботи опубліковано у 25 наукових працях, підготовлених самостійно (24 праці) і у співавторстві (1 праця), з них 8 – опубліковано в наукових фахових виданнях загальним обсягом 3,8 друк. арк.

Структура і обсяг дисертаційної роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаної літератури і додатків. Обсяг основного тексту роботи становить 209 сторінок, у тому числі 67 таблиць займають 42 сторінки та 27 рисунків – 16 сторінок. Список використаних джерел становить 244 позиції. Робота має 21 додаток на 38 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформовано мету, завдання, визначено об'єкт та предмет дослідження, наукові методи, що були застосовані у процесі написання роботи, окреслено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі «**Теоретичні засади впливу підприємницького середовища на ефективність господарської діяльності малих підприємств**» розглянуто та поглиблено теорію підприємницького середовища, досліджено

сутність ефективності господарської діяльності малих підприємств із теоретичної точки зору, розглянуто вплив підприємницького середовища на ефективність господарської діяльності малого підприємства.

Встановлено, що на сьогодні не всі питання, пов'язані з категоріями зовнішнього та внутрішнього середовища господарської діяльності малих підприємств, достатньо досліджені. Неповністю розкрита сутність поняття «підприємницьке середовище». Достатньо часто використовуваний вченими як синонім підприємницького середовища «зовнішнє середовище» менш вдалий, оскільки під самим словом «середовище» уже розуміють оточення об'єкта.

На основі аналізу наукових поглядів у дисертації викладене авторське бачення підприємницького середовища як сукупності різноманітних факторів прямої і опосередкованої дії, що оточують всі суб'єкти підприємницької діяльності або знаходяться всередині цих суб'єктів, діючи на них і впливаючи на прибуток. Структуроутворюючі компоненти підприємницького середовища відображає рис 1.

Як альтернативу поняттю «підприємницьке середовище» запропоновано ввести поняття «господарське середовище», під яким слід розуміти сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів, що безпосередньо або опосередковано впливають на діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, від яких залежить життєздатність і прийняття рішень конкретного підприємства та рівень ефективності їхньої діяльності.

Вивчення наукових праць дозволяє констатувати, що сучасна економічна наука багато уваги приділяє обґрунтуванню сутності ефективності господарської діяльності підприємств. Але не у всі періоди історії таке ключове поняття як «господарська діяльність» однозначно трактувалось, особливо в контексті визначення сутності господарської діяльності малих підприємств.

Автор вважає, що поняття «господарська діяльність», з урахуванням етимологічно-семантичного походження ключового слова «господарство» (що означало «гості і власник»), може трактуватись як діяльність підприємств в умовах існуючого середовища. Тракткування поняття «підприємницька діяльність» зводиться до визначення суті ключового слова «підприємництво» і визначається як якісно новий ефективний тип ведення господарства, справи, що здійснюється в умовах невизначеності і ризику.

Встановлено, що забезпечення конкуренції у ринковій економіці неможливе без господарської діяльності малих підприємств. Із метою розкриття предмета дослідження запропоновано: класифікаційні ознаки чинників ефективності господарської діяльності малих підприємств; місце реалізації чинників у системі управління діяльністю підприємств; основні напрями розвитку та вдосконалення господарської діяльності; джерела підвищення ефективності господарської діяльності підприємств.

Обґрунтовано, що ефективність роботи малого підприємства прямо залежить від умов підприємницького середовища. У дисертації за допомогою математичних методів дослідження операцій розроблено його економіко-математичну модель на основі припущення, що P_c – деяка функція, яка виражає якість середовища як зовнішнього, так і внутрішнього.

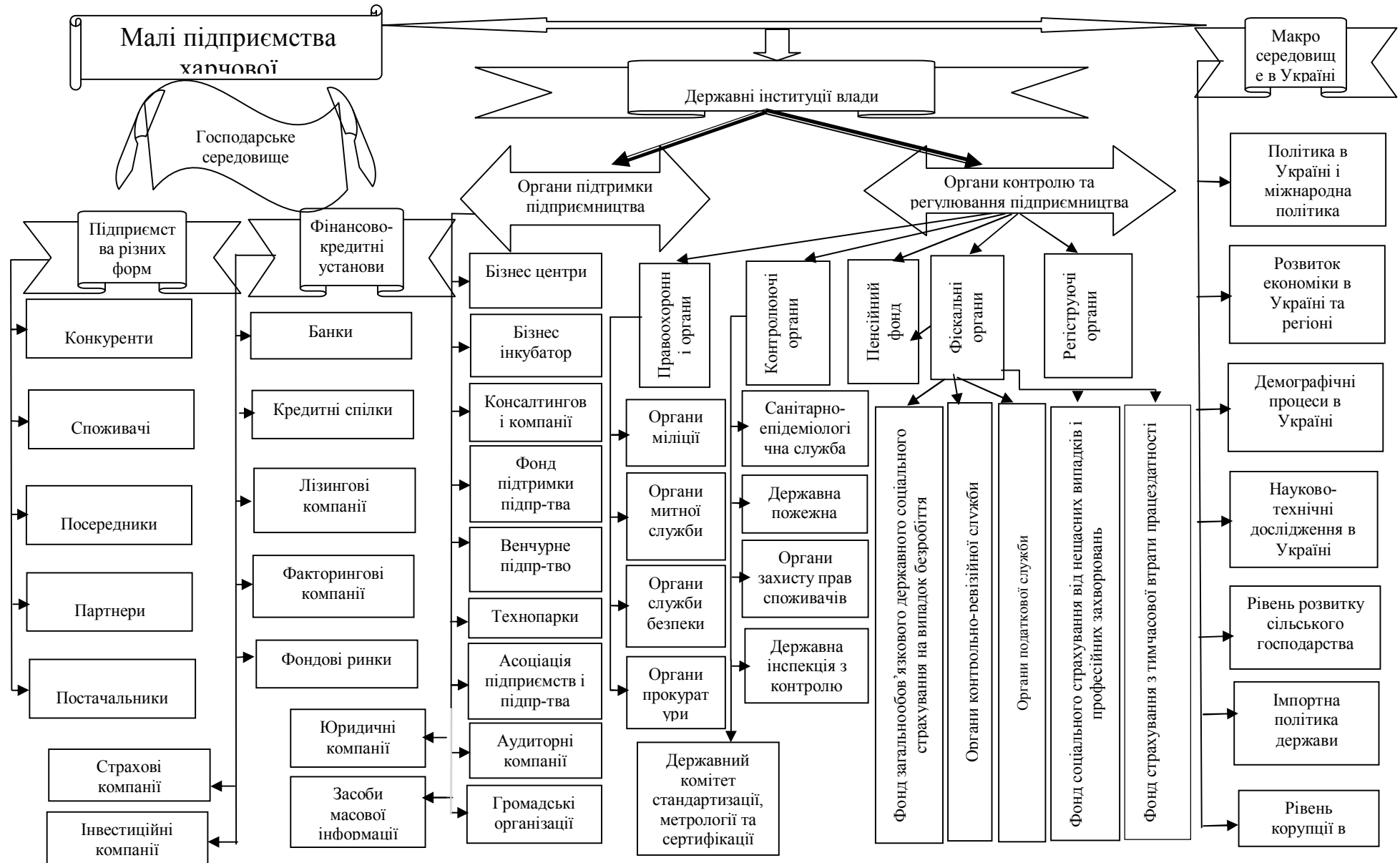

Рис. 1. Структуруючі компоненти підприємницького середовища

Для досягнення свого оптимуму функція повинна набувати максимального значення при певних умовах-обмеженнях, які можна задати функціями f_{ij} від декількох змінних у залежності від факторів середовища.

У другому розділі – **«Оцінка стану підприємницького середовища малих підприємств харчової промисловості та їх ефективності»** – здійснена оцінка підприємницького середовища для розвитку малих підприємств харчової промисловості у Волинській області, проведений аналіз показників ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості, визначено рейтинг малих підприємств за рівнем досягнутої ефективності, здійснено оцінку загроз і викликів підприємницького середовища та можливості досягнення малими підприємствами ефективності господарської діяльності в його умовах.

У контексті завдань дисертаційного дослідження запропонована комплексна оцінка підприємницького середовища малих підприємств, що включає детальний аналіз стану та особливостей їх розвитку в розрізі міст та районів області, взаємозв'язку основних складових: макросередовище, малі підприємства, державні інституції влади (органи підтримки та регулювання підприємництва), фінансово-кредитні установи.

Результати проведеного аналізу за 2006–2009 р.р. свідчать про уповільнення темпів розвитку малих підприємств, зниження ефективності їх господарської діяльності, підтверджують несприятливі умови підприємницького середовища, що генерують численні проблеми.

Встановлено, що більша частина малих підприємств харчової промисловості Волинської області (68%) сконцентрована в містах області (Луцьк, Ковель, Володимир-Волинський, Нововолинськ). Частка цих суб'єктів господарювання в загальній кількості малих підприємств області поступово зменшувалась із 2,52% (2005 р.) до 1,9 % (2010 р.). Слід відзначити ще одну характерну рису за весь досліджуваний період: відсутність тенденції зростання показників динаміки.

Враховуючи, що на 01.01.10 року кількість малих підприємств харчової промисловості у Волинській області складала вісімдесят п'ять, а задана ймовірність одержаних результатів повинна бути 0,999, проведено розрахунок репрезентативності вибірки. Встановлено, що при величині генеральної сукупності $N = 85$ необхідна чисельність вибірки має становити 18,27. Для підвищення репрезентативності отримане значення було заокруглено до 20.

До вибірки було включено підприємства, що виробляють хліб і хлібобулочні вироби, рибні продукти, м'ясо та м'ясні продукти, сухарі, печиво, пироги і тістечка тривалого зберігання, макаронні вироби.

За результатами аналізу ефективності їх господарської діяльності зроблено висновок про відсутність власного капіталу (22% досліджуваних підприємства), нестачу власних обігових коштів на більшості підприємств, відсутність будь-якого системного підходу до управління витратами, суттєвий вплив інфляційних процесів на результати господарської діяльності, переважну збитковість за результатами звітності, зростання дебіторської заборгованості.

Було встановлено, що ефективність функціонування конкретної галузі

харчової промисловості прямо залежить від результатів господарської діяльності всіх суб'єктів харчової промисловості, зокрема, й малих підприємств. Обґрунтовано, що показники ефективності господарської діяльності малого підприємства повинні бути адекватними цілям та масштабу дослідження, відображати його галузеву належність. У той же час підприємницьке середовище функціонування малих підприємств харчової промисловості характеризується диверсифікованістю напрямів виробництва харчової продукції та розвитком внутрігалузевої спеціалізації, що вимагає врахування специфіки виробництва харчових продуктів. Тому при розрахунку економічної ефективності не можна обходитися лише окремими відносними показниками, а тим більше абсолютними. Забезпечити інтегрованість різноманітних показників, що характеризують економічну ефективність господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості можна на основі рейтингового підходу. Він забезпечить порівнюваність різнопрофільних підприємств та дозволить змістити акцент при вимірюванні ефективності з кількісних вимірників на якісні.

Метою рейтингової оцінки малих підприємств харчової промисловості є забезпечення можливостей прогнозування показників господарської діяльності та досягнення інших цілей.

Розроблений у дослідженні науково-методичний підхід до оцінювання інтегральної економічної ефективності функціонування малих підприємств харчової галузі передбачає реалізацію наступних етапів: вибір показників, що характеризують ефективність використання окремих ресурсів підприємств та поточний стан економічної ефективності підгалузей, стандартизацію показників, за допомогою яких можливо охарактеризувати економічну ефективність, обчислення інтегральних оцінок у розрізі окремих суб'єктів господарської діяльності, розрахунок інтегральної оцінки рівня розвитку підгалузей та харчової галузі в цілому.

Таким чином, теоретично обґрунтувавши зміст розробленого методичного підходу до оцінювання інтегральної ефективності, в роботі зроблений логічний перехід до аналітичного дослідження та оцінки її окремих елементів, їх кількісних та якісних значень, визначення рівня ефективності на мікро- та мезорівнях. Обчислені результати інтегральної оцінки економічної ефективності функціонування малих підприємств харчової промисловості Волинської області представлені на рис. 2. Встановлено, що найменшою ефективністю характеризуються підприємства з виробництва хлібобулочних виробів та виробництва сухарів, печива, пирогів і тістечок тривалого зберігання – ПП “Сонішка” та МПП “Лілея”. Найвищої економічної ефективності досягло підприємство ТзОВ “Волиньагропродукт” – виробник хлібопродуктів.

Виходячи із розрахованих значень інтегральної ефективності функціонування малих підприємств харчової промисловості у дослідженні визначено рівень інтегральної ефективності функціонування малих підприємств харчової галузі регіону в середовищі, що становить 2,138.

Аналіз показників фінансово-господарської діяльності малих підприємств

харчової промисловості довів, що вона характеризується певною невизначеністю і тісно пов'язана з загрозами і викликами підприємницького середовища, для виявлення яких запропоновано теоретико-прикладні підходи і розроблено методику визначення показників-індикаторів можливості припинення господарської діяльності підприємств з урахуванням особливостей фінансової і статистичної звітності.

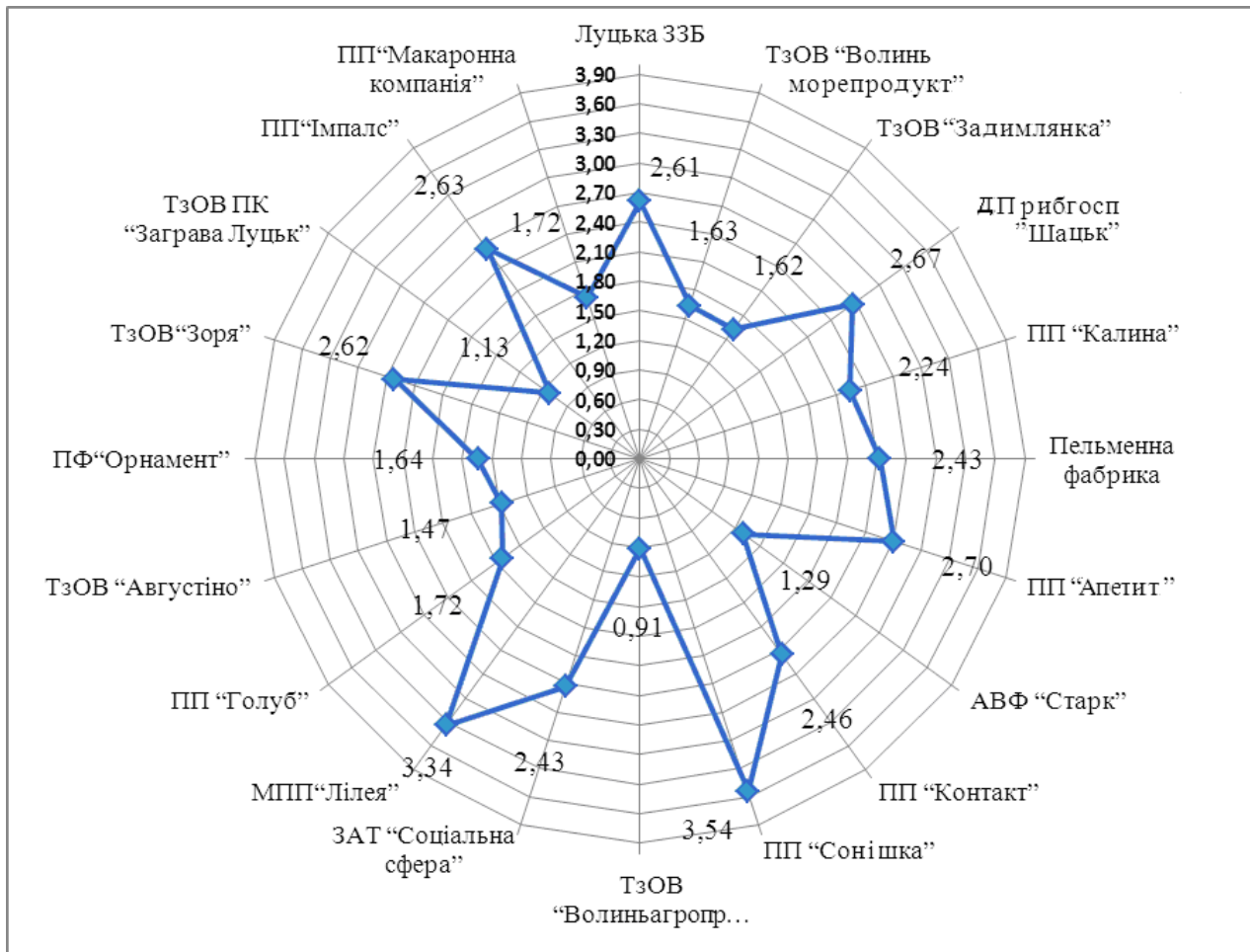

Рис. 2. Оцінка інтегрального рівня економічної ефективності функціонування малих підприємств харчової промисловості регіону

Апробація методики дозволила виявити, що найбільш вразливими до існуючих загроз виявились малі підприємства – виробники м'яса і м'ясопродуктів, макаронних виробів, хлібопродуктів.

У третьому розділі – **«Підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості під впливом підприємницького середовища»** – запропоновані науково-практичні рекомендації щодо вибору альтернатив господарської діяльності малих підприємств залежно від стану підприємницького середовища, обґрунтовано шляхи розвитку партнерства малих підприємств у сучасному підприємницькому середовищі, здійснено прогнозування ефективності господарської діяльності малих підприємств.

Із метою посилення практичного і наукового значення дослідження та прискорення прийняття рішень малими підприємствами в умовах динамічного

підприємницького середовища запропоновано ввести наступні його стани (табл.1).

Таблиця 1

Стани підприємницького середовища*

Стан підприємницького середовища	Характеристика стану
Інверсний (від лат. inversio – перегортання, перестановка) – зміна нормального положення елементів.	Характеризується порушенням стабільності в державі, збільшенням рівня інфляції, ненадійності національної грошової одиниці, збільшення впливу корупції на розвиток підприємництва, великим тягарем податкового навантаження, зменшення рівня державного фінансування наукових досліджень та розробок, негативного ставлення до приватного сектору з боку окремих верств населення, низьким рівнем платоспроможності населення, високими відсотковими ставками за користування кредитними ресурсами.
Індукційний (від лат. inductio – наведення, виведення, збудження).	Характеризується збудженим станом економіки, початковим періодом введення нової правової бази, нової системи оподаткування, можливе різке збільшення кількості підприємців, які бажають займатись бізнесом. Спрощення порядку державної реєстрації підприємництва.
Ізоінертний (від грецького isos – однаковий, рівний), (від лат. inertis – бездіяльність, нерухомість).	Характеризується незмінним рівнем інфляції, відсутністю активності в економіці, макроекономічною стабільністю, стабільністю системи оподаткування і правової бази. Проте держава не проявляє до підприємництва великої уваги і зацікавленості. Недостатня державна фінансово-кредитна підтримка, недосконалість системи державної реєстрації, обліку та статичної звітності малих підприємств.
Конвекційний (від лат. convection – принесення) – перенесення тепла рухливим середовищем.	Загальний підйом економіки в країні, розвиток системи фінансування і кредитування, введення податкових пільг і канікул, збільшення державної фінансової підтримки малому бізнесу, активізація громадських об'єднань, вільний доступ до природних ресурсів, матеріально-технічної бази, активний розвиток інфраструктури.

*Розроблено автором

Інформацію про прийняття рішення малим підприємством в умовах невизначеного підприємницького середовища доцільно подавати за допомогою розробленої і представленої у роботі матриці результатів альтернатив.

Для прийняття рішень малими підприємствами в умовах невизначеності підприємницького середовища рекомендовано максимінний критерій Вальда. Він гарантує досягнення найкращого результату в найгіршому з випадків.

Вивчення світового досвіду та практики засвідчило про те, що в умовах нестабільного підприємницького середовища особливої ваги набуває розвиток партнерства малих підприємств.

У контексті формування партнерських зв'язків на основі франчайзингу, лізингу, субпідряду, аутсорсингу, аутстафінгу, кластерної моделі, що враховують особливості господарської діяльності конкретних малих підприємств, у дослідженні удосконалено і уточнено теоретичні і практичні засади розвитку партнерства малих форм господарювання в підприємницькому середовищі Волинської області. Вертикальну інтеграцію на рівні великих і малих підприємств рекомендовано реалізувати шляхом використання франчайзингу, лізингу, субпідряду, венчурного фінансування. Горизонтальну інтеграцію можуть забезпечити кластери, аутсорсинг, аутстафінг, асоціації, спілки. Встановлено, що головні причини відставання України в розвитку кластерів малих підприємств харчової промисловості – відсутність загальної концепції кластеризації й нерозуміння державною владою ролі кластерних утворень у забезпеченні економічного прогресу.

Для визначення рівня економічного розвитку малих підприємств харчової галузі в майбутньому та розробки дієвих програмних заходів щодо нейтралізації поширення негативних тенденцій здійснено прогнозування прибутковості досліджуваних підприємств. Для побудови багатофакторної регресійної моделі результативної ознаки – рентабельності підприємства були відібрані адекватні факторні ознаки і змодельовано рівняння регресії. Встановлено, що на рентабельність малих підприємств харчової промисловості впливають обсяги реалізації продукції, коефіцієнт оборотності оборотних коштів, собівартість реалізованої продукції, вартість основних фондів підприємства, продуктивність праці, наявність власних оборотних коштів.

Для прогнозу економічних показників господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості Волинської області було використано метод екстраполяції за допомогою ковзної середньої (табл.2).

Таблиця 2

Прогноз економічних показників діяльності малих підприємств харчової промисловості Волинської області

Роки	Факт								Прогноз		
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
МПП "Лілея"											
Виручка, тис.грн.	98,3	125,4	160,8	194	218,4	233,2	389,2	144,6	174,1	245,8	212,1
Середня ковзна	-	128,2	160,1	191,1	215,2	280,3	255,7	236,0	188,2	-	-
Собівартість, тис. грн.	81,5	104,2	145,3	170,9	185,5	247,1	337	211,2	223,2	261,1	244,5
Середня ковзна	-	110,3	140,1	167,2	201,2	256,5	265,1	257,1	231,8	-	-
ПП "Голуб"											
Виручка, тис.грн.	8,9	7,3	8,3	30,1	12,2	185,4	2185,4	1549,5	1094,8	1458,3	1488,7
Середня ковзна	-	8,2	15,2	16,9	75,9	794,3	1306,8	1609,9	1367,5	-	-
Собівартість, тис. грн.	6,8	5,4	6,1	20,3	1,5	161,6	1790	1371	967,9	1241,9	1284,9
Середня ковзна	-	6,1	10,6	9,3	61,1	651,0	1107,5	1376,3	1193,6	-	-
ТзОВ "Августіно"											
Виручка, тис.грн.	131,1	160	243,9	290,5	260,6	459,7	170	1524,5	1169,6	836,4	1065,8
Середня ковзна	-	178,3	231,5	265,0	336,9	296,8	718,1	954,7	1176,8	-	-
Собівартість, тис. грн.	102,9	143,1	222,1	299,3	218,6	357,6	178,9	1240,9	946,5	690,6	874,0
Середня ковзна	-	156,0	221,5	246,7	291,8	251,7	592,5	788,8	959,3	-	-
ПФ "Орнамент"											
Виручка, тис.грн.	98,7	110,6	180,5	210,9	256,3	265,5	264,1	299,6	288,2	280,2	286,7
Середня ковзна	-	129,9	167,3	215,9	244,2	262,0	276,4	284,0	289,3	-	-
Собівартість, тис. грн.	70,4	94,9	173,2	190,1	178,6	181,4	178,3	220,1	207,2	197,6	205,1
Середня ковзна	-	112,8	152,7	180,6	183,4	179,4	193,3	201,9	208,3	-	-

Результати прогнозування демонструють, що малі підприємства, які займаються виробництвом соціальних продуктів (хлібобулочні, макаронні вироби), матимуть кращі показники діяльності, ніж ті, які займаються переробкою та виготовленням продукції з вмістом тваринних білків. Для досягнення мети дослідження у дисертації запропоновано науково-концептуальні засади підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості в сучасному підприємницькому середовищі, які комплексно охоплюють заходи державного, регіонального

рівня та рівня підприємств, сутність яких полягає у всесторонній підтримці з боку місцевих органів державної влади, спрощенні процедур ліцензування, отриманні дозволів та започаткування підприємництва, сприянні розвитку партнерства малих підприємств у регіоні, запровадженні ефективних кредитно-гарантійних механізмів мікрокредитування і пільгового кредитування, розбудові ефективної інфраструктури підтримки підприємництва в регіонах.

ВИСНОВКИ

Виконане дисертаційне дослідження, підґрунтям якого стали науковий доробок вітчизняних і зарубіжних учених сучасності, великий обсяг статистичної інформації, опрацьований за допомогою розроблених, удосконалених та апробованих автором методик, особистий досвід, набутий під час роботи над дослідженням, дає змогу зробити наступні загальні висновки:

1. Критичне переосмислення існуючих наукових праць, присвячених розкриттю сутності підприємницького середовища і його впливу на ефективність господарської діяльності малих підприємств, дозволило теоретично розмежувати підприємницьке і господарське середовище з уточненням категорії господарського середовища малих підприємств як організаційно-економічних умов, що включають ступінь економічної свободи, конкурентів, постачальників і споживачів, між якими домінує ринковий тип економічних зв'язків, що дає можливість формування підприємницького капіталу та використання необхідних ресурсів.

2. Використання теоретичних напрацювань дозволить усунути існуючі у науковій літературі неузгодженості і суперечливі формулювання сутності господарської діяльності. З метою проведення оцінки ефективності господарської діяльності малих підприємств розроблено методичний підхід із використанням інтегрального показника, що, на відміну від інших, враховує економічний розвиток галузей та підгалузей харчового виробництва та оцінювання необхідності підтримки малих підприємств і дозволяє індивідуально підійти до вирішення проблемних ситуацій на окремо взятому підприємстві з урахуванням його місця серед конкурентів за рівнем досягнутої ефективності.

3. Доведено, що на кінцевий результат діяльності малих підприємств впливають фактори підприємницького середовища, формалізована оцінка якого може бути проведена на основі розробленої методики, що дозволить провести діагностику кожного окремо взятого субекта за допомогою індивідуальних показників із подальшою оцінкою загроз і викликів підприємницького середовища через інтегральний показник, що дозволить оцінити ймовірність згортання малими підприємствами ділової активності в існуючому підприємницькому середовищі.

4. Встановлено, що комплексна оцінка підприємницького середовища для розвитку малих підприємств повинна включати детальний аналіз стану та особливостей розвитку в розрізі міст та районів області, взаємозв'язку основних складових: макросередовище, малі підприємства, державні інституції

влади (органи підтримки та регулювання підприємництва), фінансово-кредитні установи. Проведений на основі цього поглиблений аналіз підприємницького середовища розвитку малих підприємств у Волинській області свідчить про його незадовільний стан, що відображається на уповільненні темпів розвитку та зниження ефективності господарської діяльності малих підприємств.

5. Проаналізовані показники 20 малих підприємств харчової промисловості свідчать про те, що за досліджуваний період відбулось звужене відтворення їх господарської діяльності. В загальному можна говорити про відсутність стабільності в економічних показниках, коливанні чистого прибутку, переважанні збитку над прибутком і загальній тенденції відсутності оборотних коштів.

6. Удосконалений методичний підхід до оцінки ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості регіону з використанням інтегрального показника дозволяє індивідуально підійти до вирішення проблемних ситуацій на окремо взятому підприємстві і, на відміну від інших, враховує економічний розвиток галузей та підгалузей харчового виробництва, оцінює необхідність підтримки малих підприємств в умовах невизначеності підприємницького середовища. Оцінювання рівня економічної ефективності малих підприємств харчової промисловості привела до необхідності розробки методичних засад для складання комплексної оцінки ефективності функціонування підприємств у підприємницькому середовищі. При цьому виділено два критерії: ефективне використання ресурсів та ефективна спеціалізація підприємств галузі.

7. Дослідження теоретично-прикладних підходів впливу загроз і викликів підприємницького середовища малих підприємств на їх ефективність дозволило запропонувати методику визначення показників-індикаторів для передбачення можливості припинення господарської діяльності підприємств з урахуванням особливостей фінансової і статистичної звітності. Аналіз показників-індикаторів довів, що господарська діяльність будь-якого малого підприємства харчової промисловості характеризується певною невизначеністю і тісно пов'язана з певними ризиками.

8. З метою посилення наукового і практичного значення дослідження запропоновано ввести в науковий обіг наступні стани підприємницького середовища: ізоінертний, індукційний, інверсний, конвекційний, що надасть малим підприємствам право вибору альтернативи діяльності залежно від умов, що його оточують. Відповідно до цього розроблено матрицю цінностей альтернатив в умовах невизначеного підприємницького середовища, рекомендовано критерії прийняття рішень малими підприємствами.

9. У сучасному підприємницькому середовищі малі підприємства харчової промисловості не прагнуть до захисту своїх інтересів і реалізації переваг на продовольчому ринку, не мають ефективної форми взаємозв'язку з можливими партнерами по бізнесу. Засобами усунення виявлених недоліків є розвиток партнерства на основі франчайзингу, лізингу, субпідряду, аутсорсингу, аутстафінгу, що враховують особливості господарської діяльності малих підприємств. Окремо сформовані пропозиції щодо поліпшення ефективності

господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості дозволили запропонувати кластерну модель організації суб'єктів господарської діяльності.

10. Запропонований теоретико-методичний підхід для здійснення прогнозу ефективності підприємств, що побудований на основі методів математичного моделювання економічних процесів, дав можливість запропонувати науково-концептуальні засади підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості в сучасному підприємницькому середовищі, які комплексно охоплюють заходи державного, регіонального рівня та рівня підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях

1. Гудзь Ю. Ф. Господарська діяльність малих підприємств як категорія економічної науки / Ю.Ф. Гудзь // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2008. – Випуск 246. – том V. – С. 1197 – 1205 (0,4 д. а.).

2. Гудзь Ю.Ф. Позиціонування підприємницького середовища в теоретичному полі економічної науки / Ю.Ф. Гудзь // Наук. праці Нац. Ун – ту. харч. технологій. – 2009. – № 28. – С.120 – 122 (0,2 д. а.).

3. Гудзь Ю. Ф. Сучасний стан та проблеми розвитку малих підприємств у Волинській області / Ю.Ф. Гудзь // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2009. – Випуск 258. – Том III. – С. 711 – 723 (0,6 д. а.).

4. Гудзь Ю. Ф. Міжнародна допомога та її вплив на підприємницьке середовище в Україні / Ю.Ф. Гудзь // Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. праць. – 2010. – № 5 (108). – С. 34 – 36 (0,3 д. а.).

5. Гудзь Ю.Ф. Методичні підходи оцінки фінансового стану малих підприємств харчової промисловості (на прикладі Волинської області) / Ю. Ф. Гудзь // Економічні науки. Серія “Регіональна економіка”: зб. наук. праць. – Луцьк, 2010. – Випуск 7 (27) – С. 240 – 248 (0,5 д. а.).

6. Гудзь Ю.Ф. Тенденції і проблеми розвитку малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь // Агроінком – 2010. – № 10 – 12. – С. 51 – 54 (0,33 д.а.).

7. Гудзь Ю.Ф. Щодо питання репрезентативності вибіркового дослідження малих підприємств харчової промисловості у регіоні / Ю.Ф. Гудзь // Фінансово-економічні аспекти євро інтеграції України: зб. наук. праць. – Донецьк: ДонДУУ, 2010. – Т. XI. – С. 72.

8. Гудзь Ю.Ф. Кредитування суб'єктів підприємницької діяльності / Т.А. Говорушко, Ю.Ф. Гудзь // Агроінком – 2011. – № 1 – 3 – С. 51 – 54 (0,33 д.а.).

Тези доповідей і матеріали науково-практичних конференцій

9. Гудзь Ю.Ф. Підприємницьке середовище як категорія економічної науки / Ю.Ф. Гудзь: тези доповіді V міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми економіки підприємств у сучасних умовах»], (Київ, 19 – 20 березня 2009 р.) / Міністерство освіти і науки України, Національний університет харчових технологій. – К.: НУХТ, 2009. – С. 27 – 28 (0,02 д. а.).

10. Гудзь Ю. Ф. Розвиток теоретичної сутності господарської діяльності підприємств / Ю.Ф. Гудзь: матеріали за 5-а міжнародна научна практична конференція [«Настоящи изследвания»], (Софія, 17 – 25 червня 2009 р., Том 3). – Ікономики. – Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2009. – С. 44 – 46 (0,02 д. а.).

11. Гудзь Ю.Ф. Застосування методики визначення рейтингу розвитку малого підприємництва для ранжирування факторів підприємницького середовища в регіонах / Ю.Ф. Гудзь: матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні проблеми розвитку суспільства: історична спадщина, реалії та виклики XXI століття»], (м. Луцьк, 15 квітня 2010 р.). – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2010. – 211 – 215 (0,25 д. а.).

12. Гудзь Ю.Ф. Інноваційна діяльність як основа підвищення конкурентоспроможності малих підприємств в Україні / Ю.Ф. Гудзь: матеріали III науково-практичної конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів [«Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України»], (м. Луцьк, 17 – 18 листопада 2010 р.). – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – С. 121 – 123 (0,02 д. а.).

13. Гудзь Ю.Ф. Проблеми забезпечення стійкості малих підприємств харчової промисловості у Волинській області / Ю.Ф. Гудзь: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції [«Стратегія розвитку України в глобальному середовищі: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції»], (м. Ялта, 17 – 19 листопада 2010 р.). – Сімферополь: ВіТроПринт, 2010. – С. 152–156 (0,05 д. а.).

14. Гудзь Ю. Ф. Чинники формування конкурентоспроможності малих підприємств / Ю.Ф. Гудзь: матеріали за 6-а міжнародна научна практична конференція [«Honors high School»], (Софія, 17 – 25 листопада 2010 р., Том 10). – Ікономики. – Софія: «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2010. – С. 46 – 48 (0,02 д. а.).

15. Гудзь Ю.Ф. Теоретико-прикладні аспекти конкурентоспроможності малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь: матеріали. науково-практичної конференції [«Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі»], (м. Тернопіль, 25 – 26 листопада 2010 р.). – Тернопіль, ТНЕУ, 2010. – С. 273 – 277 (0,05 д. а.).

16. Гудзь Ю.Ф. Дискримінантні моделі діагностики малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь: матеріали I Регіональної міжвузівської науково-практичної конференції [«Проблеми розвитку соціально-економічних систем: підприємництво, глобалізація, економічне зростання»], (м. Дубно, 17 грудня 2010 р.). – Київ – Дубно, 2010. – Вип. I. – С. 83 – 85 (0,1 д. а.).

17. Гудзь Ю.Ф. Теоретичні підходи до можливості кластеризації малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь: матеріали міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції Важелі і механізми формування сталого розвитку економіки в умовах світової глобалізації, (м. Тернопіль, 9 – 10 грудня 2010 р.). – Тернопіль, Крок, 2010. – С. 178 – 180 (0,02 д. а.).

18. Гудзь Ю.Ф. Об'єктивна необхідність державної підтримки малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції [«Сучасні національні економічні моделі:

проблеми та перспективи розвитку»], (м. Сімферополь, 24 грудня 2010 р.). – Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2010. – С. 23 – 26 (0,02 д. а.).

19. Гудзь Ю.Ф. Інтеграція малих підприємств харчової промисловості як стратегічний напрям розвитку їх конкурентоспроможності / Ю.Ф. Гудзь: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [«Економіка і управління в умовах глобалізації»], (Донецьк, 1 – 7 грудня 2010 р.). – Донецьк: ДонНУЕТ. – 2010. – С. 64 – 67 (0,35 д.а.).

20. Гудзь Ю.Ф. Моніторинг виробництва продукції харчування у Волинській області / Ю.Ф. Гудзь: збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції [«Україна наукова – 2011»], (Миколаїв, 17 січня 2011 р.). – Миколаїв: НУК. – 2011. – С. 20 (0,05 д.а.).

21. Гудзь Ю.Ф. Формування стратегії малими підприємствами харчової промисловості у нестабільному зовнішньому середовищі / Ю.Ф. Гудзь: збірник тез доповідей 8-ї міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених [«Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті»], (Тернопіль, 24 – 25 лютого 2011 р.). – Економічна думка ТНЕУ. – 2011. – С. 176 (0,05 д.а.).

22. Гудзь Ю.Ф. Інтеграція малих підприємств як стратегічний напрям підвищення ефективності в нестабільному підприємницькому середовищі / Ю.Ф. Гудзь: IV міжнародна науково-практична конференція [«Актуальні проблеми економіки 2010»], (м. Київ, 10 грудня 2010 р.). – К: АПЕ. – 2011 – №8 (122). – С. 192 – 203 (0,3 д.а.).

23. Гудзь Ю.Ф. Аутстафінг та аутсорсинг як інструменти підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь: materialy VII Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci», (Przemysl, 07 – 15 stycznia 2011 roku). – Przemysl: Nauka i studia. – 2011. – Str. 73 – 79 (0,35 д.а.).

24. Гудзь Ю.Ф. Імпорт харчових продуктів як загроза розвитку малих підприємств харчової промисловості у Волинській області / Ю.Ф. Гудзь // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Випуск 4. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2011. – С. 239-242.

25. Гудзь Ю.Ф. Застосування математично-економічного моделювання при дослідженні ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості / Ю.Ф. Гудзь: матеріали за 7-а Международна научна практична конференция [«Настоящи изследвания и развитие»], (София, 17 – 25 януари 2011 г.). – София: «Бял ГРАД-БГ» ООД. – 2011. – С. 3 – 9 (0,5 д.а.).

АНОТАЦІЯ

Гудзь Ю.Ф. Підприємницьке середовище та його вплив на ефективність господарської діяльності малих підприємств (на прикладі харчової промисловості Волинської області). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04. – економіка та управління підприємствами (за видами

економічної діяльності). – Національний університет харчових технологій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Київ, 2011.

Дисертація присвячена розробці науково-методичних основ та практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості в нестабільному підприємницькому середовищі.

Розвинуто теоретичні засади підприємницького середовища в ринкових умовах господарювання. Здійснено розмежування категорій господарське середовище та підприємницьке середовище. Розглянуто та поглиблено теорію ефективності господарської діяльності малих підприємств. Розвинуто підходи до оцінки підприємницького середовища, формування його оптимального стану на основі використання математичних методів моделювання.

Здійснено оцінку ефективності господарської діяльності малих підприємств харчової промисловості регіону з використанням інтегрального показника. Встановлено рейтинг малих підприємств харчової промисловості за рівнем досягнутої економічної ефективності в умовах невизначеності підприємницького середовища. Запропоновано методику визначення показників-індикаторів можливості припинення господарської діяльності підприємств внаслідок впливу загроз і викликів підприємницького середовища.

Надані науково-практичні рекомендації щодо вибору альтернативи господарської діяльності малими підприємствами залежно від стану підприємницького середовища. Обґрунтовано шляхи розвитку партнерства малих підприємств харчової промисловості у сучасному підприємницькому середовищі. Здійснено прогноз ефективності діяльності малих підприємств харчової промисловості, що побудований на основі методів математичного моделювання економічних процесів.

Ключові слова: підприємницьке середовище, господарська діяльність, малі підприємства, харчова промисловість, ефективність, рейтинг, інтегральний показник, партнерство.

АННОТАЦИЯ

Гудзь Ю.Ф. Предпринимательская среда и ее влияние на эффективность хозяйственной деятельности малых предприятий (на примере пищевой промышленности Волынской области). – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04. – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный университет пищевых технологий Министерства образования и науки, молодёжи и спорта Украины, Киев, 2011.

Диссертация посвящена разработке научно-методических основ и практических рекомендаций, реализация которых позволит повысить эффективность хозяйственной деятельности малых предприятий пищевой промышленности в нестабильной предпринимательской среде.

Исследованы теоретические основы развития предпринимательской среды в рыночных условиях хозяйствования. Раскрыты концептуальные подходы к сущности понятия предпринимательская среда малых предприятий.

Проведено разграничение категорий хозяйственная среда и предпринимательская среда, где предлагается рассматривать хозяйственную среду как организационно-экономические условия для малого предприятия, включающие степень экономической свободы, конкурентов, поставщиков и потребителей, между которыми доминирует рыночный тип экономических связей, что дает возможность формирования предпринимательского капитала и использовании ресурсов, а предпринимательская среда как совокупность различных факторов прямого и опосредствованного воздействия, окружающих все субъекты предпринимательской деятельности или находящиеся внутри этих субъектов, действуя на них и влияя на полученную прибыль.

Рассмотрено и углубленно теорию эффективности хозяйственной деятельности малых предприятий. Развита методические подходы к оценке предпринимательской среды, предложены организационные основы формирования оптимальной предпринимательской среды на основе использования математических методов моделирования для гармонизации взаимоотношений между субъектами предпринимательской деятельности.

Осуществлена оценка состояния предпринимательской среды для развития малых предприятий пищевой промышленности, предложена комплексная оценка предпринимательской среды для развития малых предприятий включающая детальный анализ состояния и особенностей развития, взаимосвязи основных составляющих: макросреды, малых предприятий, государственных учреждений (органы поддержки и регулирования предпринимательства), финансово-кредитных учреждений.

Предложен методический подход к оценке эффективности хозяйственной деятельности малых предприятий пищевой промышленности региона с использованием интегрального показателя, который, в отличие от других, учитывает экономическое развитие отраслей и подотраслей пищевого производства и позволяет индивидуально подойти к решению проблемных ситуаций на отдельно взятом предприятии в условиях неопределенности предпринимательской среды.

Обоснована методика определения показателей индикаторов возможности прекращения хозяйственной деятельности предприятий в результате воздействия угроз и вызовов предпринимательской среды с учетом особенностей финансовой и статистической отчетности, что позволяет сформировать набор показателей для включения в диагностические модели.

Предложено ввести в научную терминологию следующие состояния предпринимательской среды: изоинертный, индукционный, инверсный, конвекционный, что предоставит малым предприятиям право выбора альтернативы деятельности в зависимости от условий, которые его окружают. Согласно этому разработана матрица ценностей альтернатив в условиях неопределенной предпринимательской среды, определены критерии принятия решений малыми предприятиями.

Обоснованы пути развития партнерства малых предприятий пищевой промышленности в современной предпринимательской среде в контексте формирования партнерских связей на основе франчайзинга, лизинга, субподряда, аутсорсинга, аутстаффинга и кластерной модели организации субъектов хозяйствования.

Осуществлен прогноз эффективности деятельности малых предприятий пищевой промышленности, построенный на основе методов математического моделирования экономических процессов, что дает возможность предложить направления повышения эффективности малых предприятий пищевой промышленности, что комплексно охватывают мероприятия государственного, регионального уровня и уровня предприятия.

Ключевые слова: предпринимательская среда, хозяйственная деятельность, малые предприятия, пищевая промышленность, эффективность, рейтинг, интегральный показатель, партнерство.

ANNOTATION

YF Hudz Business environment and its impact on economic efficiency of small firms (on the example of food industry in Volyn region). - Manuscript.

Dissertation for the receiving the scientific degree of Candidate of economic sciences on a specialty 08.00.04 – economy and management of the enterprises (by economic activities). – Kyiv , National university food technologies, 2011.

The dissertation is devoted to development of scientifically methodical bases and practical recommendation, realization of which will enable to promote profitability of enterprises of small enterprises of the food industry in an unstable business environment.

The development of theoretical basis of business environment in market conditions are researched. There was given the differences between the economic environment and business environment. It was considered and improved the theory and efficiency of economic activity of small enterprises.

There were developed the approaches to assessing the business environment of its optimal state on the bases of mathematical modeling techniques.

There was created the evaluation of economic activity of small food processing industry in the region using the integral index. There was established the rating of small enterprises of food industry according to economic efficiency achieved in conditions of uncertain business environment.

It is suggested the method of determination of indicators of stopping economic activity of enterprises because of the impact of threats and challenges of business environment. It is given the scientific and practical recommendations for choosing an alternative economic activity of small enterprises depending on the business environment. The matrix of values alternatives is created in uncertain business environment; criteria for decision making are determined.

The ways of developing partnerships of small food processing industry in the modern business environment in the context of partnerships in franchising, leasing, subcontracting, outsourcing, and outstaffing cluster model entities are explained.

The forecast of the effectiveness of small food industry is made, that is based on the basis of mathematical modeling of economic processes. It is suggested the directions of increasing their efficiency, which comprehensively cover the activities of national, regional level and enterprise level.

Keywords: business environment, economic activity, small enterprises, food industry, efficiency, rating, the integral index, partnership.